

РОЗДІЛ 1.

Теорія та історія держави і права, історія політичних та правових
учень; конституційне та муніципальне право, філософія права

УДК 351.75

DOI: 10.31732/2708-339X-2022-03-10-17

ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Степаненко Н.В.

Доктор філософії в галузі права, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

e-mail: nataliasv@krok.edu.ua

ORCID 0000-0001-6216-2206

Безкровний А.В.

Магістр юридичного факультету, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

e-mail: bezкровnyiav@krok.edu.ua

ORCID 0000-0001-6216-2206

LEGISLATIVE BASIS FOR ENSURING NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

Stepanenko N.V.,

PhD in Law, "KROK" University Tabirna Str., 30-32, Kyiv, 03113, Ukraine,

e-mail: nataliasv@krok.edu.ua

ORCID 0000-0001-6216-2206

Bezкровnyi A.V.

Graduate student of the Faculty of Law "KROK" University of Economics and Law

e-mail: bezкровnyiav@krok.edu.ua

ORCID 0000-0001-6216-2206

Анотація. В умовах трансформаційних змін в Україні питання національної безпеки є одним з ключових. Військова інтервенція відносно нашої держави, кризові процеси в економіці, політиці, фінансах, соціальній сфері, протидія політичному екстремізму, сепаратизму, колабораціонізму, різним формам і методам злочинності у реаліях сьогодення є гострими, болючі проблемами, які потребують негайного свого вирішення. Держава є визначальним інститутом політичної системи України основним гарантом конституційного ладу і виконує функції забезпечення національної безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, ключове місце серед яких повинно належати парламенту, який здійснює нормативно-правове забезпечення національної безпеки в державі. Верховна Рада України в межах функціональних повноважень, визначених Конституцією України, визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій союзників та участь у військово-політичних союзах; професіоналізм особового складу збройних сил; розміри військових витрат, стан військової науки і характер військової доктрини. Ці чинники становлять важливі об'єкти військової політики України. Оскільки саме ефективне функціонування сектору безпеки і оборони в умовах обмежених ресурсів держави та послідовна і конструктивна підтримка України міжнародним співтовариством є запорукою успішного забезпечення суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку та регіональної безпеки відновлення миру в Україні. Без належного законодавчого забезпечення система національної безпеки України буде формальною та не спроможною до захисту прав і свобод українського народу. У статті використано ряд зазальнонаукових, юридичних, філософських методів і підходів. Світоглядна позиція авторів зумовлюється розвитком сучасного складного стану нашої держави, воєнний стан, виклики, глобалістична військова інтервенція росії і т.п. Все це вимагає характерних підходів і методологічного розширення проблематики на його засадах цивілізаційного підходу, концептуальних підходів правознавства із застосуванням системних методів. Теоретичне і практичне значення дослідження містить комплексний аналіз

окресленої проблематики інституційного забезпечення проблеми національної безпеки в Україні на законодавчому рівні.

Ключові слова: Конституція, парламентаризм, національна безпека, гарантії, захист.

Формул: 0, рис.: 0, 0 табл.: 0, бібл.: 8.

Abstract. In the conditions of transformational changes in Ukraine, the issue of national security is one of the key ones. Military intervention in relation to our state, crisis processes in the economy, politics, finance, social sphere, opposition to political extremism, separatism, collaborationism, various forms and methods of crime in today's realities are acute, painful problems that require an immediate solution. The state is the defining institution of the political system of Ukraine, the main guarantor of the constitutional system and performs the functions of ensuring national security through legislative, executive and judicial authorities, the key place among which should belong to the parliament, which provides regulatory and legal support for national security in the state. The Verkhovna Rada of Ukraine, within the functional powers defined by the Constitution of Ukraine, determines the principles of internal and foreign policy, the foundations of national security, forms the legislative framework in this area, approves decisions on the introduction of a state of emergency and martial law, mobilization, determination of the general structure, number, and functions of allies and participation in military-political alliances; professionalism of the personnel of the armed forces; the size of military expenditures, the state of military science and the nature of military doctrine. These factors are important objects of Ukraine's military policy. Because it is the effective functioning of the security and defense sector and defense in conditions of limited state resources and the consistent and constructive support of Ukraine by the international community that is the key to the successful provision of socio-political and socio-economic development and regional security, the restoration of peace in Ukraine. Without proper legislative support, the national security system of Ukraine will be formal and unable to protect the rights and freedoms of the Ukrainian people. The article uses a number of general scientific, legal, and philosophical methods and approaches. The worldview position of the authors is determined by the development of the modern complex state of our country, martial law, challenges, globalist military intervention of Russia, etc. All this requires characteristic approaches and methodological expansion of the problem on the basis of the civilizational approach, conceptual approaches of jurisprudence with the application of systemic methods. The theoretical and practical significance of the study includes a comprehensive analysis of the outlined issues of institutional support of the problem of national security in Ukraine at the legislative level.

Key words: Constitution, parliamentarism, national security, guarantees, protection.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 8.

Постановка проблеми. Окреслена досліджувана правова категорія в умовах війни в Україні та глобалізаційних викликів повинна бути початком реальних суспільно-політичних перетворень в Україні і спричинити зміни підходів до державного будівництва, реального підсилення ролі й важливості громадянського суспільства, забезпечення дієвого розвитку демократичної правової держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За основу дослідження взяті роботи Дудченка О., Скакун О., Сергієнка М., Ковбасюка Ю., Ващенко Ю., Петришина О., Погребняка С., Смородинського В., Копиленка О., Лук'янова Д.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. На основі джерел інформації, проаналізовано і системно висвітлено важливі аспекти інституційного забезпечення цивілізованого парламентаризму у законодавчому забезпеченні системи національної безпеки України.

Формулювання цілей статі. Сформулювати сучасні підходи в розуміння і вирішення проблематики

законодавчого забезпечення системи національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу: забезпечення концепції національної безпеки значною мірою залежить від комплексного використання політичних, економічних, науково-технічних, соціальних, духовних, і у реаліях сьогодення є досить важливим військовим чинником. Відповідно, слід акцентувати, що для реалізації державної політики національної безпеки захисту національних інтересів в усіх сферах суспільної та державної сфери життя створюється система, державний механізм забезпечення національної безпеки. Від ефективності й цілеспрямованості залежить система цілісності та суверенітету держави, добробут кожного українського жителя.

На даному етапі реальних військових агресивних дій росії (неоголошеної війни) реформування системи забезпечення національної безпеки є надважливим для держави й народу питанням. Тому що під час протидії нашої держави широкомасштабній загарбницькій війні російської імперії в Україні, ядерним загрозам світовій спільноті, викликам практично всьому світу стало цілком очевидним, що ця система

розбалансована за роки незалежності нашої держави.

В силу різних негативних чинників і впливів, достатньо згадати тільки горезвісний «Будапештський меморандум», який практично не здатний належно функціонувати. Цілком переконливо у даному сенсі зазначає Дудченко О.С., що перед нашою країною нині постали вкрай важливі завдання, оскільки водночас із життєвою необхідністю захисту фундаментальних національних цінностей – незалежності, територіальної цілісності та суверенітету держави, свободи, прав людини й верховенства права, добробуту, миру і безпеки – усіма доступними, хоча і суттєво обмеженими засобами, держава має у короткий період часу провести комплекс реформ у сфері національної безпеки, а також подолати корупцію [1, с. 64].

Оскільки саме ефективне функціонування сектору безпеки й оборони в умовах обмежених ресурсів держави та послідовна і конструктивна підтримка України міжнародною спільнотою для забезпечення її суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку та регіональної безпеки є запорукою відновлення миру в Україні.

Насамперед необхідно з'ясувати поняття системи забезпечення національної безпеки, визначити її мету та принципи.

Загалом, система забезпечення національної безпеки – це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів (законодавчої, виконавчої та судової влад), громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України [2, с. 245].

Забезпечення національної безпеки досягається у процесі свідомої цілеспрямованої діяльності суб'єкта управління, спрямованої на запобігання можливого порушення його повноцінного функціонування в результаті дії загроз та небезпек.

Метою забезпечення національної безпеки є створення підґрунтя для реалізації національних інтересів за умов дії загроз та небезпек, а також проведення

моніторингу стану національної безпеки для розроблення оптимальної моделі функціонування системи забезпечення національної безпеки. На дану обставину також посилаються й інші дослідники.

Дієвість системи забезпечення національної безпеки залежить від того, наскільки в її діяльності враховуються і відображаються основні чинники, що визначають стан національної безпеки.

Чинники національної безпеки поділяються на військові й невійськові, внутрішні та зовнішні.

До військових чинників належать: стан збройних сил і ступінь їх боєготовності, наявність можливих театрів військових дій, стан стратегічних резервів і мобілізаційних можливостей, кількість військових союзників та участь у військово-політичних союзах; професіоналізм особового складу збройних сил; розміри військових витрат, стан військової науки та характер військової доктрини. Ці чинники становлять важливі об'єкти військової політики України.

До групи невійськових чинників належать: геополітичне становище і геостратегічна інфраструктура, природно-економічні умови країни, кількісна і якісна структура населення, економічний потенціал, рівень суспільної стабільності, дисципліни та правопорядку; стан інформаційної безпеки; рівень державної безпеки, людський чинник, політичний устрій, міжнародна ідеологія, дипломатія. Ці чинники є компонентами державної сили України, як і будь-якої держави, що забезпечують можливості впливу на стан національної безпеки. Державна сила України є сукупністю політичних, економічних, військових, людських, духовних якостей, що визначають потужність, впливовість державної політики національної безпеки. Сила є тією внутрішньою властивою рисою держави, яка слугує базою реалізації її національних інтересів [3, с. 1-2].

Забезпечення національної безпеки в усіх сферах виконує наступні функції:

- створення й підтримка в готовності сил та засобів забезпечення національної безпеки, що охоплює: створення та постійне вдосконалення правових засад для побудови, розвитку та функціонування системи; формування організаційної структури системи та державних органів забезпечення національної безпеки, розподіл їхніх функцій;

кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне забезпечення складових частин (структурних елементів) системи; підготовку сил та засобів до їх застосування, згідно з призначенням;

- управління діяльністю системи забезпечення національної безпеки, що охоплює вироблення стратегії та планування конкретних заходів щодо забезпечення національної безпеки; організацію і безпосереднє керівництво системою та її структурними елементами; оцінку результативності дій, витрат на проведення заходів для забезпечення національної безпеки та їх наслідків;

- здійснення планової й оперативної діяльності щодо забезпечення національної безпеки, що охоплює: визначення національних інтересів та їх пріоритетів; прогнозування, виявлення й оцінку можливих загроз, причин їх виникнення та наслідків їх вияву; запобігання й усунення впливу загроз та дестабілізаційних чинників на національні інтереси; локалізацію, деескалацію та розв'язання конфліктів, ліквідацію наслідків конфліктів або впливу дестабілізуючих чинників;

- участь у міжнародних системах безпеки, що охоплює: входження в чинні та утворення нових глобальних, міжнародних і регіональних систем безпеки; утворення та участь у роботі багатосторонніх керівних, виконавчих та забезпечувальних політичних, економічних, військових та інших органів; розроблення відповідної нормативно-правової бази, що регулювала б відносини між державами та їх взаємодію в галузі безпеки; спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних систем безпеки [4, с. 45].

Держава як визначальний інститут політичної системи, основний гарант конституційного ладу виконує функції забезпечення національної безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади, ключове місце серед яких належить парламенту, який здійснює нормативно-правове забезпечення національної безпеки в державі.

Верховна Рада України в межах повноважень визначених Конституцією України:

- визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки;

- формує законодавчу базу у цій сфері;

- схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельність, функцій Збройних сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України.

Верховна Рада України у межах, визначених у ст. 85 Конституції України повноважень:

- здійснює законодавче регулювання та контроль за діяльністю органів державної влади та посадових осіб щодо здійснення ними відповідних повноважень у сфері національної безпеки та оборони;

- приймає закони у сфері національної безпеки; визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики;

- заслуховує щорічні та позачергові послання президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України;

- оголошує за поданням Президента України стан війни й укладення миру;

- схвалює рішення президента України про використання Збройних сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України;

- здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України у сфері національної безпеки відповідно до Конституції України;

- затверджує загальну структуру, чисельність і визначає функції окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки (Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України);

- схвалює рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України;

Таким чином, Верховна Рада України ухвалює закони, постанови та інші акти, що визначають основи національної безпеки України; здійснює законодавчі регулювання та контроль за діяльністю органів державної влади та посадових осіб щодо здійснення ними повноважень у сфері національної

безпеки. Визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України.

Поняття «нормативно-правове забезпечення національної безпеки» включає його нормативне регулювання і виконання права як засобу управління стосовно сфери національної безпеки. Воно розуміє під цим також сприяння пошуку шляхів удосконалення існуючих та створюваних нових правових норм, необхідних для виконання принципово нових завдань у сфері національної безпеки.

Відтак, нормативно-правове забезпечення національної безпеки – процес створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик системи національної безпеки за допомогою впорядковуючого впливу нормативно-правових засобів [5, с. 44].

Нормативно-правове забезпечення становить собою складний і багатошаровий процес, отже постає необхідність у виокремленні його певних його завдань, до яких належить:

- забезпечення точного розподілу функцій між суб'єктами системи забезпечення національної безпеки, їхніх прав і обов'язків, налагодження системи взаємодії;

- розподіл функцій щодо збирання, оброблення інформації та надсилання результатів аналізу на відповідні управлінські рівні системи забезпечення національної безпеки;

- раціональна побудова системи прийняття управлінських рішень із закріпленням персональної відповідальності за їх виконання.

Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про основи національної безпеки України» правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також

видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Мова йде про такі закони України, як: «Про основи національної безпеки України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про Службу безпеки України».

Конституція України створила базу для подальшого розвитку законодавства, одним з напрямків якого є розвиток законодавства про національну безпеку. Воно має базуватися на принципах верховенства права, відповідати чинній Конституції, а також виконувати поставлені задачі:

- концептуалізувати феномен національної безпеки як такої, визнавши її вихідні характеристики, параметри та чинники, загрози та небезпеки, параметри управлінських впливів;

- актуалізувати проблему побудови системи національної безпеки як найбільш ефективного засобу забезпечення національних інтересів;

- легітимізувати не тільки процес управління національної безпеки, але і функціонування самої системи забезпечення національної безпеки, яка має складатися із державної й недержавної підсистем забезпечення національної безпеки;

- активізувати діяльність уповноважених органів державної влади й недержавних структур в цьому напрямку;

- закласти фундамент для прогнозованої стабілізації геополітичної ситуації з метою максимальної реалізації українських національних інтересів;

- створити систему моніторингу для відстеження і своєчасної нейтралізації передумов, що створюють загрозу національним інтересам української нації;

- сприяти утворенню гнучкої системи корелюючих нормативно-правових актів, реалізація яких забезпечуватиме подальший розвиток України.

Поряд з цим, відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» Президентом України розробляються і затверджуються Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України доктрини, концепції, стратегії та програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретних обставинах з метою своєчасного виявлення, відвернення і

нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України.

Стратегія національної безпеки України та Воєнна доктрина України є документами, обов'язковими для виконання, й основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки.

Як засвідчив негативний досвід забезпечення національної безпеки, законодавство України з даних питань є в значній мірі застарілим, а закладені у ньому норми взаємодії та координації дій органів державної влади і їх силових структур як у мирний час, так і у кризові періоди, не враховують особливості нового типу агресії, у ході якої широко використовується не лише традиційні військові операції, але й різноманітні невоєнні сили та засоби боротьби. Крім того, варто зауважити, що правові акти у цій сфері містять низку неузгодженостей, підходи до визначення певних термінів мають бути переглянуті, потребують запровадження сучасні механізми управління загрозами національній безпеці тощо [6, с. 111].

Внесення відповідних змін до законодавства має забезпечити створення цілісної і гнучкої гармонійної системи забезпечення національної безпеки. Отже, існує необхідність визначення концептуальних підходів до комплексного перегляду законодавства України з питань забезпечення національної безпеки, починаючи від норм Конституції України, завершуючи відомчими інструкціями.

Особлива увага при цьому має приділятися удосконаленню базового закону, який визначатиме принципи й особливості функціонування системи забезпечення національної безпеки. В Україні таким законом є Закон «Про основи національної безпеки України», який був прийнятий ще у 2003 році.

Суттєвим недоліком чинної редакції вказаного Закону є те, що більшість його положень мають декларативний, а не нормативно-правовий характер. Закон у своїй основі має складатися з правових норм, які встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки (права та обов'язки) учасників суспільних відносин. В іншому випадку створюються

умови для суб'єктивної оцінки змісту, норм та критеріїв їх виконання.

Крім того, прийняття у 2010 році такого ж декларативного закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» лише ускладнило і так недосконале правове регулювання сфери національної безпеки. Зокрема, цим Законом запроваджувалося поняття «засади внутрішньої політики України у сфері національної безпеки і оборони». Перелік таких засад, визначений статтею 6 цього Закону, по суті являє собою уточнений концентрований перелік основних напрямків державної політики з питань національної безпеки, визначених статтею 8 Закону України «Про основи національної безпеки України». При цьому розмежовувати поняття «основи і засади» практично неможливо, а необхідність такого розширення законодавчого регулювання сфери забезпечення національної безпеки викликає значні сумніви.

З огляду на вище викладене, вважається доцільним підготувати нову редакцію Закону України «Про основи національної безпеки України». Реалізуючи комплексний і системний підхід до удосконалення законодавства України у сфері забезпечення національної безпеки, слід виходити з того, що відповідний базовий закон має утворювати підґрунтя для формування підгалузі права національної безпеки в національній системі права. Його основними завданнями є:

- виокремлення складових національної безпеки у діяльності держави;
- впровадження єдиного, узгодженого механізму функціонування системи забезпечення національної безпеки, у тому числі забезпечення ефективної взаємодії та координації дій державних органів, інститутів громадянського суспільства та громадян у зазначеній сфері;
- впровадження системного підходу до планування, ресурсної підтримки та контролю виконання заходів щодо забезпечення національної безпеки;
- забезпечення ефективного функціонування сектору безпеки й оборони, який є основою системи забезпечення національної безпеки, у тому числі чітке визначення.

Формування законодавства по забезпеченню національної безпеки, яке б відповідало Конституції України, нерозривно

пов'язано з підвищенням ролі закону. Саме через відповідні Конституції закони як юридичну форму вираження волі народу чи безпосередньо через своїх представників у парламенті, можливо найбільш ефективно відновлення системи права на демократичних і гуманістичних засадах. Лише верховенство Конституції та закону в системі нормативно-правових актів держави забезпечить високу якість усієї єдності та внутрішньої погодженості законодавства про національну безпеку. Адже реформування правової системи – це, насамперед, відновлення і розвиток законодавства і забезпечення вищого авторитету правового захисту закону в суспільстві й державі.

Отже, враховуючи той факт, то відповідно до ст. 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю є життя людини, особлива увага має приділятися побудові системи забезпечення національної безпеки громадян, дія якого забезпечуватиметься передусім законодавчим закріпленням за державними та недержавними структурами обов'язків і відповідальності за захист національних інтересів.

Станом на сьогодні, визначення поняття «система забезпечення національної безпеки» в законодавстві України відсутнє.

Загалом, під системою забезпечення національної безпеки України розглядається створена державою система державних і недержавних інститутів, які здійснюють взаємодію між собою, відповідають встановленим критеріям та володіють необхідними науково-обґрунтованими та законодавчо закріпленими засобами і методами забезпечення інтересів особи, суспільства та держави. Функціонування даної системи має відбуватись відповідно до науково сформованих та визначених цілей, функцій, принципів та методів, об'єднаних цілями забезпечення національної безпеки.

Система нормативно-правового забезпечення національної безпеки містить сукупність законів і підзаконних нормативних актів, які створюють нормативно-правове поле для функціонування системи національної безпеки і виконання нею свого призначення [7, с. 211].

У широкому розумінні йдеться про Конституцію України, Закон України «Про основи національної безпеки України», закони України, укази та розпорядження Президента України, міжнародні правові акти, пов'язані із забезпеченням як національної, так і регіональної та міжнародної безпеки, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які визначають компетенцію суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, а також відомчі нормативно правові акти у формі наказів, директив, настановлень, положень, статутів, правил, інструкцій.

Наразі існує необхідність чіткого законодавчого врегулювання як самих понять «система національної безпеки» та «система забезпечення національної безпеки», так і принципів побудови і функціонування системи забезпечення національної системи України.

Формування ефективної сучасної системи забезпечення національної безпеки, зокрема розробка правових засад її функціонування, є одним з головних напрямків державної політики України на сучасному етапі. Перш за все цей процес потребує оновлення системи взаємовідносин між гілками влади, державними органами, органами місцевого самоврядування, господарчими суб'єктами, громадськими організаціями та особами з питань забезпечення національної безпеки [8, с. 88].

При цьому саме на державні інституції мають бути покладені завдання щодо забезпечення функціонування ядра національної безпеки, яке складається із його системоутворюючих компонентів, ключове місце серед яких посідають життєво важливі інтереси української нації. Виключно до компетенції державних органів мають бути включені такі пріоритетні напрями забезпечення національної безпеки, як захист конституційних прав і свобод громадян, конституційного ладу і територіальної цілісності держави, недоторканості її державних кордонів та деякі інші. Оскільки саме це зумовлює акцентування нами уваги на державному управлінні національною безпекою, а також формування органів державного управління національною безпекою.

Література.

1. Дудченко О.С. Теорія держави і права. Навчальний посібник. НДУ ім. М. Гоголя. Ніжин. 2012. 99 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Підручник. ЦУЛ. 2011. 520 с.
3. Сегрієнко М.Г. Функціональні зміни суб'єктів забезпечення національної безпеки у внутрішньополітичному секторі. *Теорія та практика державного управління*. Випуск № 2 (41). 2013. С. 1-9.
4. Ковбасюк Ю., Ващенко Ю. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України. НАДУ. Київ. 2013. 120 с.
5. Правова політика України: концептуальні засади і механізми формування. Науково-практична конференція. Київ. 2013. 160 с.
6. Петришин О., Погребняк С., Смородинський В. Теорія держави і права. Київ. 2014. 368 с.
7. Копиленко О.Л. Законодавчий процес: стан і шляхи вдосконалення. Інститут законодавства Верховної Ради України. Частина 1. Київ. 2010. 696 с.
8. Лук'янов Д.В. Теорія держави і права. Право. Харків. 2012. 312 с.

Reference

1. Dudchenko, O.S (2012). *Teoriia derzhavy i prava*. [Theory of the state and law], Nizhyn, Ukraine.
2. Skakun, O.F. (2011) *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law]. Kyiv, Ukraine.
3. Sehriienko, M.H. (2013), ``Functional changes of national security subjects in the domestic political sector``. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Vypusk № 2 (41). pp. 1-9.
4. Kovbasiuk, Yu. Vashchenko, Yu. (2013), *Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia ta yevropeiska intehratsiia Ukrainy* [Modernization of public administration and European integration of Ukraine, [Kyiv, Ukraine.
5. The legal system of Ukraine: conceptual principles (2013), *Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij pravovij konferentsii* [Conference Proceedings of the International legal Conference], Mizhnarodna Pravova konferentsiya [International legal conference], National University, Kiyv, Ukraine, 160 p.
6. Petryshyn, O. Pohrebniak, S. Smorodynskyi, V. (2014) *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law], Kyiv, Ukraine.
7. Kopylenko O.L. (2010) *Zakonodavchyi protses: stan i shliakhy vdoskonalennia* [Legislative process: status and ways of improvement]. Chastyna 1. Kyiv, Ukraine.
8. Lukianov D.V. (2012) *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of the state and law]. Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до друку 04. 02.2022